

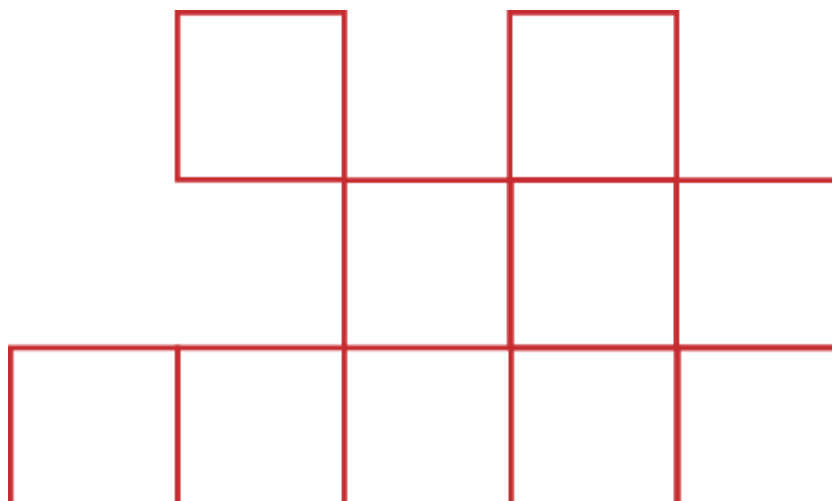

Een check op de studiekeuzecheck

Voorlichting door opleidingen over de studiekeuzecheck

landelijke studentenvakbond

Dit is een uitgave van de Landelijke Studentenvakbond (LSVb). Voor vragen of extra informatie kan gemaïld worden naar: lsvb@lsvb.nl

Auteurs:

Joyce van der Wegen – bestuurslid LSVb
Frank Westhoek – beleidsmedewerker onderwijs

Landelijke Studentenvakbond
Postbus 1335
3500 BH Utrecht
Tel. 030-2316464

Maart 2018

Inhoudsopgave

Samenvatting	3
Inleiding	4
Aanleiding	4
Leeswijzer	4
Methode	5
Disclaimer	6
Resultaten	7
Recht op de studiekeuzecheck	7
Verplichting tot deelname studiekeuzeactiviteiten	8
Inhoud van de studiekeuzeactiviteiten	8
Advies toegelicht	9
Bindende uitkomst	10
Planning – vermelding van data	10
Opleidingsspecifieke informatie	11
Conclusies en aanbevelingen	12
Gebruikte literatuur	14

Samenvatting

In dit rapport is geïnventariseerd of hogescholen en universiteiten complete informatie verschaffen aan aankomende studenten over de studiekeuzecheck. Alleen als deze informatie juist en compleet is, kunnen aankomende studenten goed voorbereid deelnemen aan de studiekeuzecheck. Dit is van belang omdat aankomende studenten dan succesvol de studiekeuzeactiviteiten kunnen doorlopen en zo de juiste studiekeuze kunnen maken.

Slechte informatievoorziening aan studenten over hun recht op de studiekeuzecheck

Studenten hebben een wettelijk recht op studiekeuzeactiviteiten. Dit recht wordt op slechts 22% van de onderzochte websites vermeld. Hoewel er een stijging zichtbaar is ten opzichte van een voorgaand voorlichtingsonderzoek, is het behaalde resultaat niet goed genoeg. Daarnaast informeerde slechts 55% van de opleidingspagina's aankomende studenten over de wel of niet verplichte deelname aan de studiekeuzeactiviteiten. Hierbij werd vaak geen expliciet onderscheid gemaakt tussen een aanmelding voor of na 1 mei. Juist omdat de wettelijke rechten en plichten van studenten op dit gebied lastig te begrijpen kunnen zijn voor aankomende studenten, is het van cruciaal belang dat opleidingen hier duidelijk en compleet over communiceren.

Informatievoorziening over vorm en karakter (bindend of niet?) advies niet compleet

Instellingen dienen na het doorlopen van de studiekeuzeactiviteiten aan advies aan de student uit te brengen. Slechts 16% van de onderzochte opleidingspagina's vermeldt dat na het doorlopen van de studiekeuzeactiviteiten een advies van de opleiding volgt en in welke vorm dit advies wordt gegeven. In sommige gevallen kan dit advies bindend worden verklaard door de opleiding. Over het al dan niet bindende karakter van het advies informeert slechts 47% van de opleidingspagina's de aankomende student. Verbetering op dit gebied is noodzakelijk.

Verbetering voorlichting over planning en inhoud studiekeuzeactiviteiten mogelijk

82% van de websites geeft informatie over de inhoud van de studiekeuzeactiviteiten. Dit positieve resultaat is een stijging ten opzichte van een eerder voorlichtingsonderzoek. In 57% van de gevallen wordt er ook opleidingsspecifieke informatie gegeven over de inhoud van de studiekeuzeactiviteiten. Slechts 40% van de pagina's geeft gedetailleerde informatie over de planning (gespecificeerd naar data) van de activiteiten. Verbetering op dit gebied is gewenst omdat aankomende studenten dan goed voorbereid kunnen deelnemen aan de studiekeuzeactiviteiten en hier hun eigen agenda op kunnen aanpassen.

Inleiding

Aanleiding

Jaarlijks starten er zo'n 140.000 studenten met een opleiding in het hoger onderwijs (Onderwijsincijfers.nl). Het is van belang dat deze studenten goed geïnformeerd een keuze kunnen maken over welke opleiding zij willen volgen. Als onderdeel van een pakket van maatregelen om de 'juiste student op de juiste plek' te bereiken, heeft het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap in 2014 de zogeheten 'studiekeuzecheck' geïntroduceerd (ook wel matching genoemd). Regels en plichten rondom deze studiekeuzecheck zijn ook vastgelegd in de Wet op het Hoger Onderwijs en Wetenschappelijk Onderzoek (WHW). Er zijn inmiddels drie cohorten studenten die gestart zijn met een studie na het doorlopen van de studiekeuzecheck (te weten: 2015, 2016, 2017).

De studiekeuzecheck kan bestaan uit verschillende activiteiten. Studenten hebben ook recht op deelname aan zulke studiekeuzeactiviteiten. De instelling mag deze activiteiten verplicht stellen. Als gevolg van de activiteiten dient elke student een advies te krijgen van de opleiding. Indien de student zich pas na 1 mei heeft aangemeld, mag de instelling bovendien dit advies bindend verklaren. Zowel het feit dat de activiteit verplicht kan zijn als het feit dat het advies bindend kan zijn, kan ertoe leiden dat het voor aankomende studenten onduidelijk is welke rechten en plichten zij hebben en of het advies bindend is of niet. Voorkomen moet worden dat de studiekeuzeactiviteiten onterecht als selectie worden ervaren door studenten. Daarom is een heldere informatievoorziening op de websites van opleidingen en instellingen belangrijk. Op deze manier weten aankomende studenten namelijk precies waar zij aan toe zijn.

Om ervoor te zorgen dat elke aankomende student zich goed kan oriënteren op de vervolgstudie, hebben de Vereniging Hogescholen (VH), Vereniging van Universiteiten (VSNU), de Landelijke Studentenvakbond (LSVb) en het Interstedelijk Studenten Overleg (ISO) in 2017 gezamenlijk een reeks afspraken gemaakt over de studiekeuzecheck (Rijksoverheid.nl). In de afspraken is onder andere vastgelegd dat elke student de mogelijkheid heeft de instelling van zijn/haar keuze te bezoeken. Ook is afgesproken dat de studentenbonden LSVb en ISO gezamenlijk een meldpunt oprichten waar studenten terecht kunnen met opmerkingen en klachten over de studiekeuzecheck.

De LSVb was benieuwd naar de gang van zaken rondom de voorlichting en informatievoorziening over de studiekeuzecheck. Eerder onderzoek heeft zich voornamelijk gefocust op de wijze van uitvoering en opbrengsten van de studiekeuzecheck, en minder op de informatievoorziening hierover (ResearchNed, 2017). Daarom heeft de LSVb een inventarisatie gemaakt van de informatievoorziening over de studiekeuzecheck op 82 opleidingspagina's op de websites van opleidingen en instellingen. Hiermee wordt een kwalitatief beeld geschetst van de voorlichting over de studiekeuzecheck. Met de resultaten van deze inventarisatie kunnen er verdere stappen gezet worden om de voorlichting over de studiekeuzecheck te verbeteren en er zo ervoor te zorgen dat zoveel mogelijk studenten goed geïnformeerd aan hun studie beginnen.

Leeswijzer

In dit document wordt allereerst de gehanteerde methode beschreven, waarna de resultaten over de studiekeuzeactiviteiten per indicator behandeld zullen worden. Hierna volgt een discussie van de resultaten en wordt geconcludeerd met een aantal aanbevelingen.

Methode

In dit rapport zijn de websites van een aantal opleidingen onderzocht op de aanwezigheid van informatie over de studiekeuzecheck. Dit betrof de webpagina's van opleidingen en instellingen voor studenten die in september 2017 zouden starten met hun opleiding. Deze informatievoorziening is geoperationaliseerd met behulp van zeven indicatoren. Een medewerker heeft de websites bekeken en beoordeeld op aanwezigheid van informatie, aan de hand van deze zeven indicatoren. Met deze informatie is vervolgens geanalyseerd in hoeverre de voorlichting over de studiekeuzecheck correct en volledig was.

De voorlichting op websites is onderzocht op basis van een steekproef van een aantal opleidingen. De onderzochte universitaire opleidingen betreffen Psychologie, Wijsbegeerte, Biomedische Wetenschappen, Werktuigbouwkunde en Biologie. De onderzochte opleidingen in het hoger beroepsonderwijs betreffen de Lerarenopleiding Basisonderwijs, Commerciële Economie en Fysiotherapie.

Bij het selecteren van de opleidingen voor de steekproef is gekeken naar de spreiding van opleidingen over instellingen in het hoger onderwijs. Met andere woorden: er is gekeken of de desbetreffende opleidingen op een groot aantal instellingen worden aangeboden (zoals psychologie op universiteiten of de lerarenopleiding basisonderwijs op hogescholen). In deze inventarisatie is van elke hoger onderwijsinstelling minimaal één voltijdopleiding onderzocht (uitgezonderd private onderwijsinstellingen). Daarnaast zijn een aantal opleidingen geselecteerd met een relatief grote instroom (zoals psychologie, biomedische wetenschappen en commerciële economie) omdat de voorlichting bij deze opleidingen van belang is voor een groot aandeel studenten.

Sommige opleidingen zijn al eerder onderzocht in eerder gepubliceerde voorlichtingsonderzoeken van de LSVb. Bij een aantal opleidingen bood dit de mogelijkheid tot een vergelijking. Er zijn in totaal 34 websites van 13 universiteiten en 48 websites van 25 hogescholen bekeken; een totaal van 82 websites. Alle websites zijn in het voorjaar van 2017 bezocht. Bijlage I bevat een lijst van de onderzochte opleidingswebsites.

De zeven indicatoren zijn als volgt gedefinieerd:

1. **Recht:** Wordt er expliciet vermeld dat aankomende studenten recht hebben op studiekeuzeactiviteiten bij aanmelding voor 1 mei?
2. **Verplichting:** Wordt er vermeld of deelname aan de studiekeuzeactiviteiten wel of niet verplicht is?
3. **Inhoud:** Wordt er geïnformeerd hoe de studiekeuzeactiviteiten inhoudelijk zijn vormgegeven?
4. **Uitkomst-advies:** Wordt er vermeld in welke vorm er feedback wordt gegeven op de studiekeuzeactiviteiten?
5. **Uitkomst-bindend:** Wordt er informatie gegeven over wat voor consequenties je studiekeuzeactiviteiten hebben voor je inschrijving?
6. **Planning:** Wordt er een planning gespecificeerd naar data vermeld voor de studiekeuzeactiviteiten?
7. **Opleidingsspecifiek:** Wordt er informatie over de studiekeuzeactiviteiten verstrekt specifiek voor de desbetreffende opleiding?

Disclaimer

De opleidingspagina's zijn met de grootst mogelijke nauwkeurigheid bekeken. Om de betrouwbaarheid te waarborgen heeft een tweede medewerker steekproefsgewijs dezelfde opleidingspagina's bekeken en de aanwezigheid van indicatoren beoordeeld. Dit heeft de kans verkleind dat bepaalde indicatoren ten onrechte als afwezig zijn aangemerkt, al kunnen eventuele fouten niet volledig worden uitgesloten. Een verklaring voor het ten onrechte afwezig aanmerken van bepaalde indicatoren kan zijn dat de indicatoren dusdanig moeilijk vindbaar zijn op de opleidingspagina, dat beide medewerker deze niet hebben kunnen achterhalen – laat staan de aankomende student. De medewerker heeft tijdens deze inventarisatie bovendien de regel gehanteerd dat informatie binnen maximaal twee keer doorklikken beschikbaar moet zijn en anders als afwezig wordt beschouwd. Een andere verklaring voor eventuele als onterecht afwezig aangemerkte indicatoren kan zijn dat de medewerkers deze indicatoren in de grote hoeveelheid aan informatie over het hoofd heeft gezien. Deze verklaring geldt omgekeerd ook voor indicatoren die ten onrechte als aanwezig zijn aangemerkt.

Resultaten

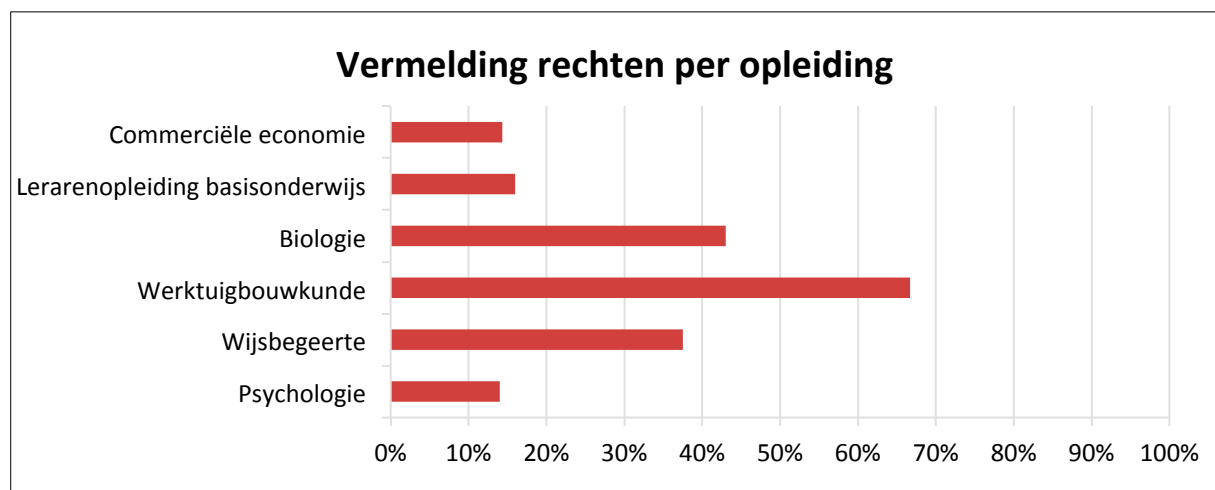
De resultaten van de inventarisatie naar de informatievoorziening over de studiekeuzecheck worden hieronder per indicator besproken.

Recht op de studiekeuzecheck

In de WHW wordt expliciet vermeld dat aankomende studenten recht hebben op studiekeuzeactiviteiten bij aanmelding vóór 1 mei. De LSVb vindt het dan ook erg belangrijk dat opleidingen dit vermelden. Bij aanmelding ná 1 mei mogen opleidingen zelf besluiten of ze nog studiekeuzeactiviteiten aanbieden. In deze inventarisatie is gekeken of opleidingen iets vermelden over het feit dat studiekeuzeactiviteiten een recht is voor aankomende studenten. De LSVb streeft ernaar dat in de toekomst alle opleidingen volledig informeren over de rechten met betrekking tot studiekeuzeactiviteiten.

Op slechts **22%** van de onderzochte opleidingspagina's wordt het recht op studiekeuzeactiviteiten van de student expliciet vermeld, een stijging ten opzichte van vorig jaar (**12%**). De LSVb vindt het belangrijk dat in het huidige leenstelselsysteem, waarin studenten vergaande plichten hebben zoals het terugbetalen van een (hoge) lening, studenten ook goed worden voorgelicht over hun rechten. De LSVb verzoekt instellingen dan ook om op hun opleidingspagina's het recht op studiekeuzeactiviteiten expliciet te vermelden. Tevens moet vermeld worden of opleidingen wel of geen studiekeuzeactiviteiten aanbieden bij een aanmelding ná 1 mei.

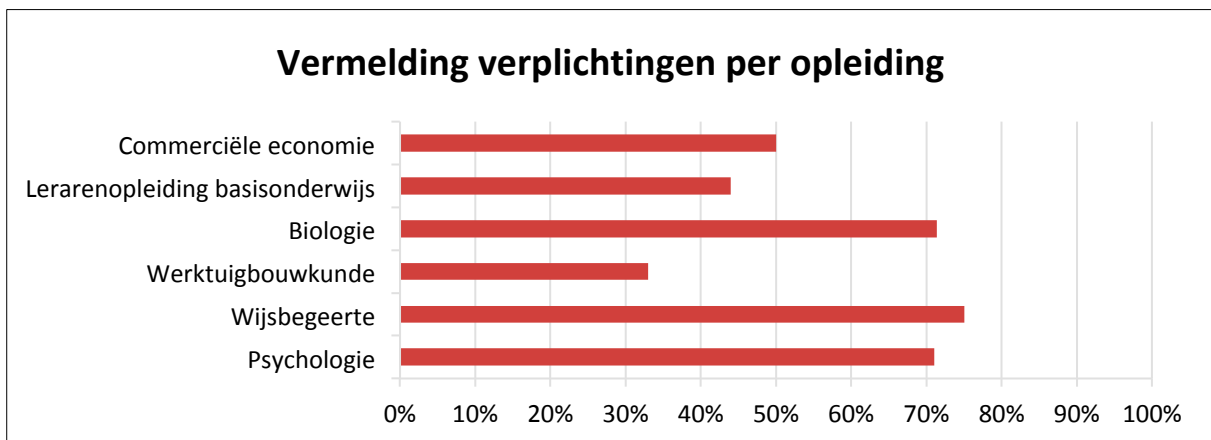
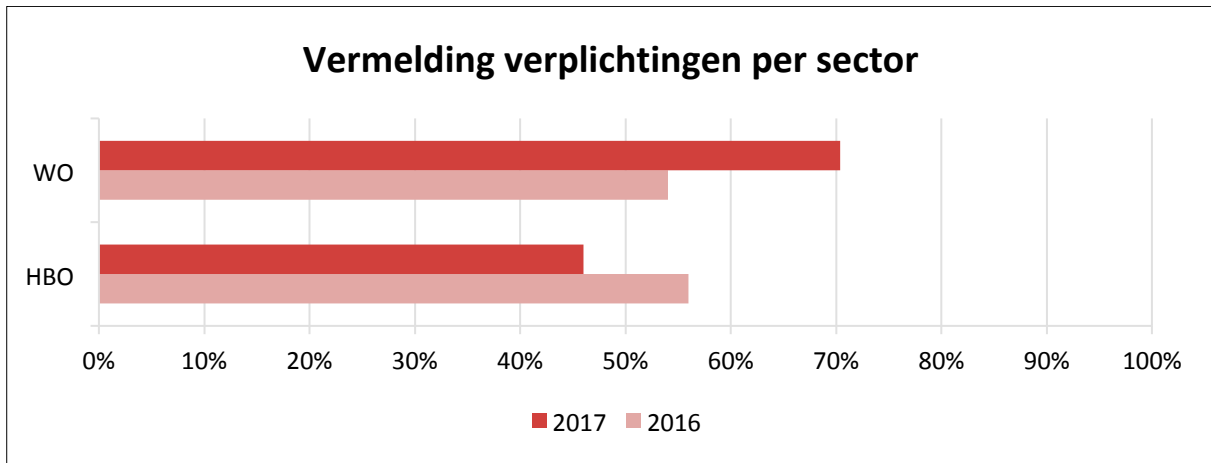
Van de **universiteiten** informeert **een derde** over het recht op de studiekeuzeactiviteiten. Dit is een stijging ten opzichte van vorig jaar, toen nog **een kwart** van de wo-instellingen hierover informeerde. Bij de **hogescholen** is er eveneens een stijging te observeren. In het voorlichtingsonderzoek van 2016-2017 informeerde slechts **6%** van de onderzochte opleidingen over het recht op studiekeuzeactiviteiten. Dit jaar is het percentage **14%**. Dit is niet alleen een forse stijging ten opzichte van vorig jaar, maar ook een gunstigere trend dan bij universitaire opleidingen.

Verplichting tot deelname studiekeuzeactiviteiten

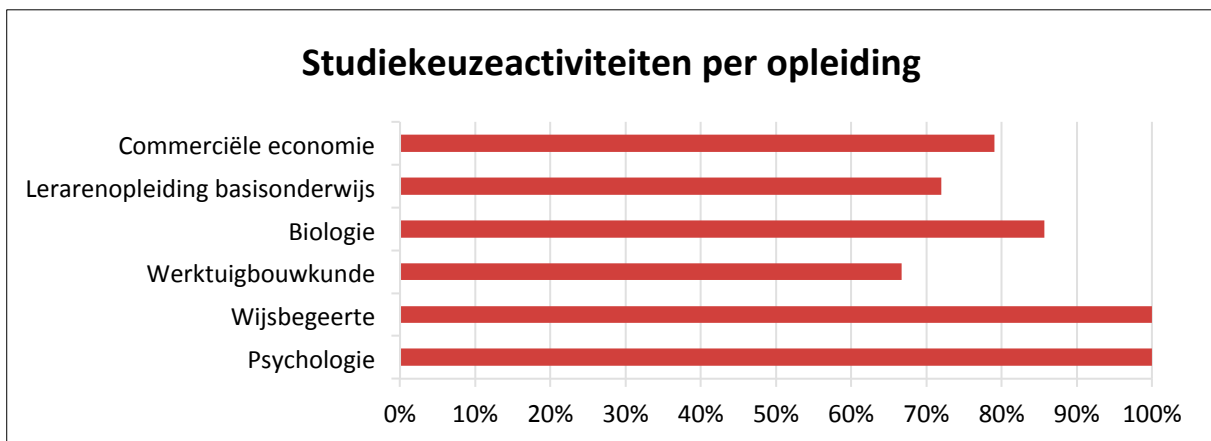
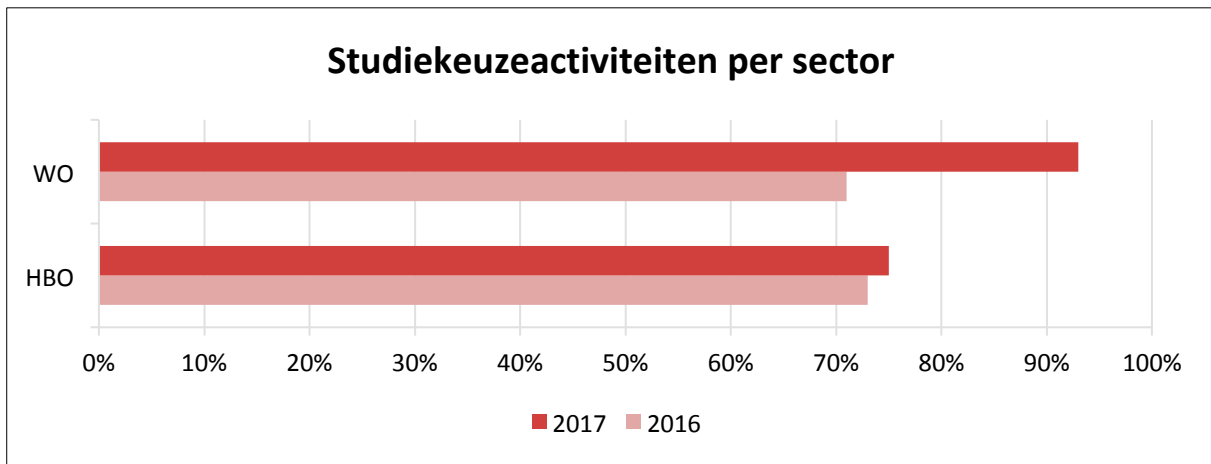
Opleidingen mogen zelf bepalen of deelname aan de studiekeuzeactiviteiten verplicht is. Net als vorig jaar geeft **55%** van de opleidingspagina's of algemene pagina's informatie over het al dan niet verplicht zijn van de studiekeuzeactiviteiten. Helaas is dit percentage dus niet gestegen. Vaak wordt er bovendien geen expliciet onderscheid gemaakt tussen de gang van zaken bij aanmelding vóór of na 1 mei. De LSVb ziet graag dat opleidingspagina's expliciet vermelden of de studiekeuzeactiviteiten vrijwillig of verplicht zijn, zowel bij aanmelding vóór als na 1 mei. In deze inventarisatie scoorden opleidingen op deze indicator indien er iets vermeld wordt over verplichting.

Inhoud van de studiekeuzeactiviteiten

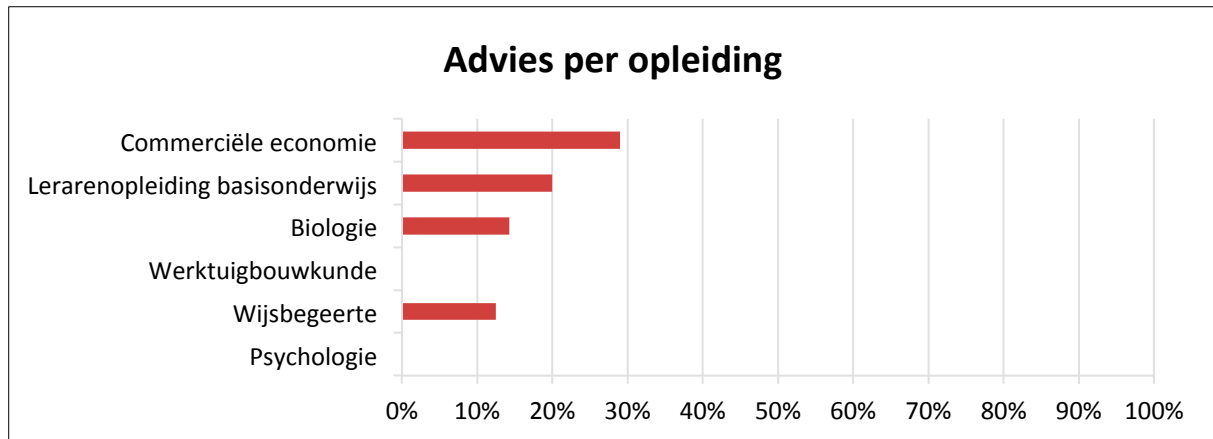
Hoger onderwijsinstellingen hebben de vrijheid om de inhoud van de studiekeuzeactiviteiten zelf vorm te geven. De LSVb is voorstander van studiekeuzeactiviteiten en –advies op maat. Daarom kunnen opleidingen het beste zelf de inhoudelijke invulling van de studiekeuzeactiviteiten vaststellen op basis van de kenmerken van de opleiding. In veel gevallen bestaan de studiekeuzeactiviteiten echter uit het invullen van een vrij algemene online-vragenlijst. Volgens de Monitor Beleidsmaatregelen 2016-2017 hebben studenten een lage waardering voor deze vorm van studiekeuzeactiviteit. De LSVb moedigt hoger onderwijsinstellingen aan om zelf na te denken over een zinnige invulling van de studiekeuzeactiviteiten die het beste passen bij de opleiding – bij voorkeur in samenwerking met studenten. Alleen goed doordachte studiekeuzeactiviteiten op maat kunnen tenslotte tot een adequaat advies leiden. Verder dienen de onderwijsinstellingen studenten ook te informeren over de inhoud van de studiekeuzeactiviteiten. Uit deze inventarisatie is gebleken dat **82%** van de opleidingspagina's

of algemene pagina's van een onderwijsinstelling informatie geeft over de inhoud van de studiekeuzeactiviteiten. Dit is een stijging ten opzichte van vorig jaar (**73%**).

Advies toegelicht

Elke aankomende student behoort na deelname aan studiekeuzeactiviteiten een studiekeuzeadvies te krijgen. Uit de Monitor Beleidsmaatregelen 2016-2017 blijkt dat 19% van de studenten geen advies krijgt van de opleiding. De LSVb wil benadrukken dat instellingsbesturen verplicht zijn tot het uitgeven van studiekeuzeadviezen nadat de studiekeuzeactiviteiten zijn doorlopen. Bovendien vindt de LSVb het belangrijk dat het advies onderbouwd is en niet enkel een 'ja' of 'nee', zodat studenten ook daadwerkelijk iets kunnen met het advies. Met de indicator 'Uitkomst-advies' is gemeten of opleidingspagina's vermelden dat er advies wordt gegeven en in welke vorm dit wordt gedaan. Op slechts **16%** van de onderzochte opleidingspagina's wordt vermeld dat na het doorlopen van de studiekeuzeactiviteiten een advies van de opleiding volgt en een specificatie in welke vorm dit wordt gedaan. Dit bedraagt **7,4%** en **22%** voor respectievelijk hogescholen en universiteiten.

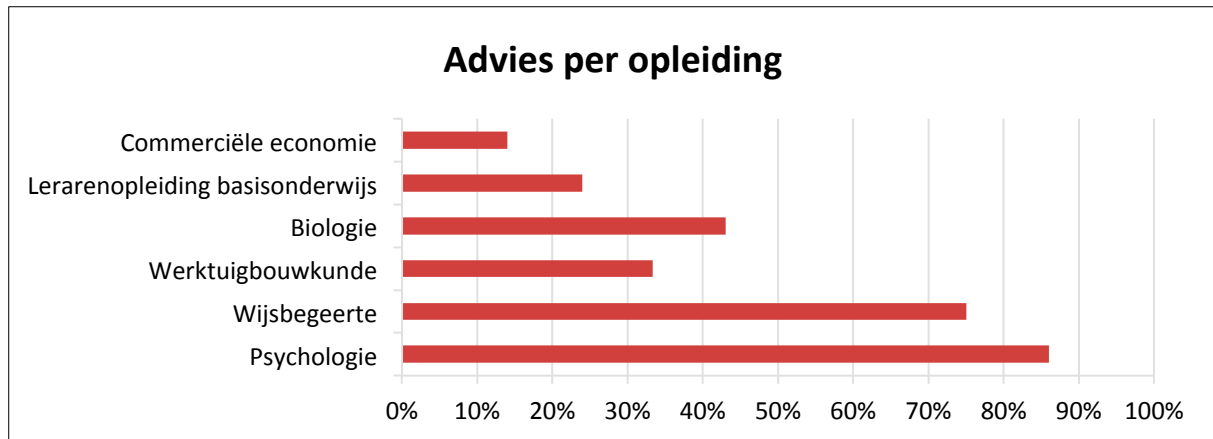
Bindende uitkomst

De uitkomst van studiekeuzeactiviteiten is niet bindend voor studenten die zich vóór 1 mei aanmelden voor een opleiding. Het gaat tenslotte om een advies. Als een student zich echter na 1 mei aanmeldt, staat de onderwijsinstelling in haar recht om bij een negatief advies de student toegang tot de opleiding te weigeren. Op **47%** van de opleidingspagina's wordt er iets vermeld over het al dan niet vrijblijvende karakter van het advies dat de aankomende student na het doorlopen van de studiekeuzeactiviteiten krijgt. Op de pagina's van **universiteiten (52%)** wordt dit iets vaker vermeld dan bij **hogescholen (44%)**.

De LSVb beoogt dat opleidingspagina's expliciet vermelden dat het studiekeuzeadvies van vrijblijvende aard is bij aanmelding vóór 1 mei. Verder juicht de LSVb het toe als er in het geval van een negatief advies de mogelijkheid bestaat tot begeleiding naar een alternatieve studiekeuze. De LSVb verzoekt opleidingen deze begeleiding te bieden en dit kenbaar te maken op hun website. Tot slot ziet de LSVb graag dat opleidingen op hun website informeren over de al dan niet bindende aard van het advies bij aanmelding na 1 mei. Ook in het geval van een negatief studieadvies bij aanmelding na 1 mei zou de opleiding, indien mogelijk, begeleiding naar een alternatieve studiekeuze kunnen bieden. Zeker wanneer de negatieve uitkomst als bindend wordt beschouwd is het van groot belang om de aankomende student alsnog een geschikte studie te laten vinden. Alhoewel de student in het geval van aanmelding ná 1 mei geen recht meer heeft op studiekeuzeactiviteiten, is het uiteraard van belang dat studenten alsnog bij de juiste opleiding belanden.

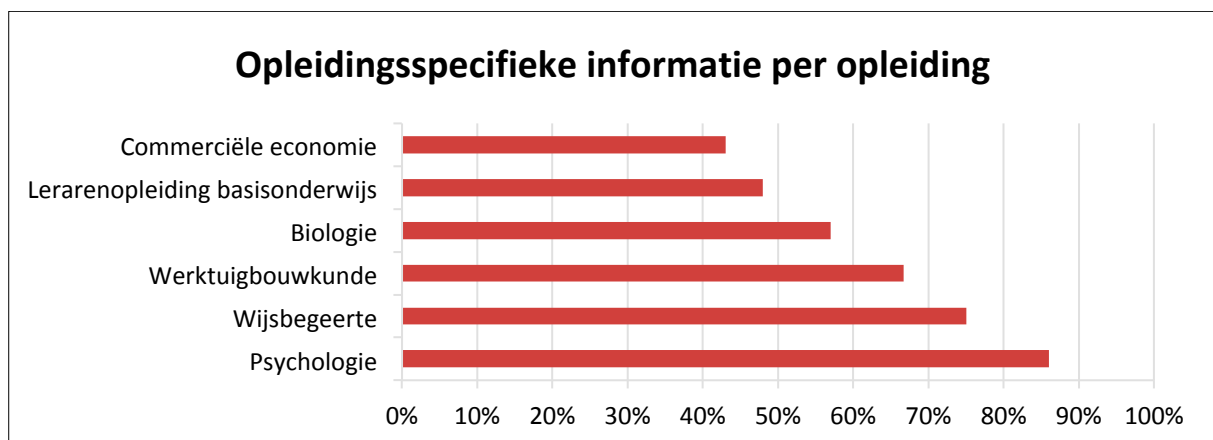
Planning – vermelding van data

De planning van de studiekeuzeactiviteiten wordt ook aan de opleidingen zelf overgelaten. Deze planning dient echter wel tijdig naar aankomende studenten te worden gecommuniceerd. Slechts **40%** van de opleidingspagina's of algemene pagina's vermelden de exacte planning van de studiekeuzeactiviteiten (gespecificeerd naar data). Dit is een lichte stijging in vergelijking met het vorige voorlichtingsonderzoek (**35%**). Er blijkt een aanzienlijk verschil te zijn tussen hbo- en wo-opleidingspagina's, respectievelijk **24%** en **63%**. In veel andere gevallen krijgt de student na aanmelding een e-mail met meer informatie over de studiekeuzeactiviteiten. Als studenten zich zeer ver van tevoren aanmelden is dit waarschijnlijk geen probleem. In andere gevallen kan dit wel problematisch zijn, waardoor aankomende studenten door andere verplichtingen niet meer aanwezig kunnen zijn bij studiekeuzeactiviteiten. De LSVb verzoekt opleidingen dan ook om de planning van de studiekeuzeactiviteiten waar mogelijk te specificeren op de opleidingspagina en dit te doen in een zo vroeg mogelijk stadium.

Opleidings specifieke informatie

In vorige voorlichtingsonderzoeken is het de medewerkers opgevallen dat veel opleidingspagina's algemene informatie geven over studiekeuzeactiviteiten en dat hierin niet toegespitst wordt op opleidings specifieke informatie over de studiekeuzeactiviteiten. De LSVb is van mening dat een algemene pagina over studiekeuzeactiviteiten niet voldoende is: er moet in ieder geval doorverwezen worden naar specifieke opleidingen. Aangezien het de kwaliteit van de voorlichting ten goede komt, is deze nader indicator onderzocht. In totaal geeft **57%** van alle opleidingspagina's opleidings specifieke informatie over studiekeuzeactiviteiten. Dit bedraagt **45%** en **70%** voor respectievelijk hogescholen en universiteiten.

Conclusies en aanbevelingen

Aan de hand van zeven verschillende indicatoren is de voorlichting over de studiekeuzecheck bij verschillende opleidingen aan hogescholen en universiteiten onderzocht. Deze webpagina's vermelden gemiddeld slechts drie van de zeven indicatoren betreffende de studiekeuzecheck. Dit is zorgwekkend gezien het gewicht dat door veel opleidingen wordt gegeven aan deze nieuwe procedure. Studenten hebben dan ook het recht om volledig te worden geïnformeerd. De websites van een aantal instellingen heeft aan geen van de zeven onderzochte indicatoren voldaan. Dit betrof de Wageningen University, Hogeschool de Kempel, Stenden Hogeschool, Katholieke Pabo Zwolle, Hogeschool Leiden, NHL Hogeschool en de Haagse Hogeschool.

Daarentegen waren er ook een aantal instellingen die op zes van de zeven indicatoren een positief resultaat behaalde. Aan deze instellingen kan dus een voorbeeld worden genomen. Dit betrof de Erasmus Universiteit Rotterdam, de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen (HAN) en de Avans Hogeschool. In de tabel hieronder worden per indicator vermeld welk percentage van de onderzochte websites de informatie vermeldde.

Indicator	Vermeld in %	Vermeld (wo) in %	Vermeld (hbo) in %
Recht: Wordt er expliciet vermeld dat aankomende studenten recht hebben op studiekeuzeactiviteiten bij aanmelding voor 1 mei?	22	33	14
Verplichting: Wordt er vermeld of deelname aan de studiekeuzeactiviteiten wel of niet verplicht is?	55	70,4	46
Inhoud: Wordt er geïnformeerd hoe de studiekeuzeactiviteiten inhoudelijk zijn vormgegeven?	82	93	75
Uitkomst-advies: Wordt er vermeld in welke vorm er feedback wordt gegeven op de studiekeuzeactiviteiten?	16	7,4	22
Uitkomst-bindend: Wordt er informatie gegeven over wat voor consequenties je studiekeuzeactiviteiten hebben voor je inschrijving?	47	52	44
Planning: Wordt er een planning gespecificeerd naar data vermeld voor de studiekeuzeactiviteiten?	40	63	24
Opleidingsspecifiek: Wordt er informatie over de studiekeuzeactiviteiten verstrekt specifiek voor de desbetreffende opleiding?	57	70	45

De studiekeuzecheck is een relatief nieuw fenomeen. Daarom vindt de LSVb het juist belangrijk dat er zorgvuldig en compleet voorgelicht wordt over deze nieuwe procedure. In 22% van de gevallen werd er vermeld dat studenten die zich voor 1 mei aanmelden recht hebben op studiekeuzeactiviteiten. Dit is een lichte stijging ten opzichte van vorig jaar (12%). Hoewel de trend positief stemt, is het zorgelijk dat dit nog steeds niet in alle gevallen vermeld wordt op de websites. Bovendien is het ook belangrijk dat er duidelijkheid wordt gegeven over het recht op studiekeuzeactiviteiten na 1 mei.

Er is wordt meer informatie verschaft over de inhoud van de studiekeuzeactiviteiten, bijvoorbeeld een online-vragenlijst, proefcollege of schrijfopdracht. Op 82% van de opleidingspagina's werd de inhoud nader toegelicht, in het vorige voorlichtingsonderzoek was dit nog 73%. Met name universiteiten lichten goed voor, namelijk bij 93% van de onderzochte opleidingen. Opvallend is dat in het vorige voorlichtingsonderzoek benadrukt werd dat er bij de studie psychologie ruimte was voor verbetering

met betrekking tot voorlichting over de inhoud. Dit jaar gaven alle opleidingspagina's van de studies psychologie en wijsbegeerte informatie over de inhoud. Dit stemt de LSVb tevreden.

De LSVb vindt het belangrijk dat er op basis van de uitkomst van de studiekeuzeactiviteiten een passend advies wordt gegeven waar aankomende studenten daadwerkelijk iets aan hebben. Immers is dat het idee achter studiekeuzeactiviteiten. Het is te adviseren dat er wordt voorgelicht dat er een advies gegeven zal worden en bovendien onderbouwd is, in plaats van een simpele 'ja' of 'nee'. Helaas geeft slechts 16% van de opleidingen aan dat er een advies wordt uitgebracht en op wat voor manier. Bovendien vermeldt slechts 47% van opleidingspagina's of de uitkomst bindend is en of dit verschilt voor en na 1 mei. Dit is belangrijke informatie voor aankomende studenten, want indien het bindend is moeten er zo snel mogelijk stappen genomen worden voor een nieuwe studiekeuze.

Met betrekking tot het tijd communiceren van de planning van de studiekeuzeactiviteiten is er een groot verschil tussen wo- en hbo-opleidingen. Op slechts 24% van de hbo opleidingspagina's wordt er een planning gegeven van de studiekeuzeactiviteiten, terwijl dit percentage op het wo een stuk hoger ligt, namelijk 63%. Met name hbo-opleidingen kunnen dus nog flinke stappen zetten in het geven van meer informatie over de planning.

Tot slot

De LSVb hoopt middels deze inventarisatie een bijdrage te kunnen leveren aan het verbeteren van de informatievoorziening over de studiekeuzecheck. Hoewel er positieve trends te destilleren zijn uit de uitgevoerde inventarisatie, is er op een aantal indicatoren nog veel verbetering mogelijk en nodig.

Als een aankomende student van te voren goed op de hoogte is van de rechten, plichten en praktische informatie rondom de studiekeuzecheck kan hij/zij op juiste wijze deelnemen aan de studiekeuzecheck. Indien de studiekeuzeactiviteiten ook nog eens van hoge kwaliteit zijn, kan de student een gedegen en bewuste studiekeuze maken. Hier is uiteindelijk iedereen bij gebaat.

Dit rapport laat zien dat er nog stappen te zetten zijn door opleidingen in hun informatievoorziening voordat deze utopie gerealiseerd is. Daarom heeft de LSVb met deze inventarisatie een check op de informatievoorziening over de studiecheck gedaan. Momenteel communiceren opleidingen weer over de studiekeuzecheck aan aankomende studenten die in september 2018 met hun studie zullen beginnen. Zij hebben een bijzondere verantwoordelijkheid hierin compleet te zijn. Het advies van de LSVb aan deze opleidingen is dan ook: check, check, dubbelcheck!

Gebruikte literatuur

ResearchNed (2017). *Monitor Beleidsmaatregelen 2016-2017*. Nijmegen.

Onderwijsincijfers.nl (2017). *Eerstejaars in het wetenschappelijk onderwijs*.

URL: <https://www.onderwijsincijfers.nl/kengetallen/wetenschappelijk-onderwijs/deelnemerswo/eerstejaars-in-het-wetenschappelijk-onderwijs>

Onderwijsincijfers.nl (2017). *Eerstejaars in het hoger beroepsonderwijs*.

URL: <https://www.onderwijsincijfers.nl/kengetallen/hoger-beroepsonderwijs/deelnemers-hbo/eerstejaars-hoger-beroepsonderwijs>

Rijksoverheid (2017). *Studiekeuzechecklist hoger onderwijs (VSNU, VH, ISO, LSVb)*.

URL: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/publicaties/2017/11/29/bijlage-studiekeuzechecklist-hoger-onderwijs>

Bijlage 1: lijst onderzochte opleidingen

Opleiding	Instelling	Hbo/wo	URL
Psychologie	Universiteit van Amsterdam	wo	http://www.uva.nl/onderwijs/bachelor/bacheloropleidingen/content/psychologie/psychologie.html
Psychologie	Vrije Universiteit Amsterdam	wo	http://bachelors.vu.nl/nl/opleidingen/psychologie/index.aspx
Psychologie	Maastricht University	wo	https://www.maastrichtuniversity.nl/nl/onderwijs/bachelor/bachelor-psychologie-4501
Psychologie	Rijksuniversiteit Groningen	wo	http://www.rug.nl/bachelors/psychology/
Psychologie	Radboud Universiteit Nijmegen	wo	http://www.ru.nl/opleidingen/bachelor/psychologie/
Psychologie	Erasmus Universiteit Rotterdam	wo	https://www.eur.nl/bachelor/opleidingen/psychologie/
Psychologie	Universiteit Utrecht	wo	https://www.uu.nl/bachelors/psychologie
Psychologie	Universiteit Twente	wo	https://www.utwente.nl/onderwijs/bachelor/opleidingen/psychology/
Psychologie	Universiteit Leiden	wo	http://www.studereninleiden.nl/studies/info/psychologie/
Psychologie	Tilburg University	wo	https://www.tilburguniversity.edu/nl/onderwijs/bacheloropleidingen/psychologie/?utm_source=Flyerlink&utm_medium=Print&utm_campaign=PSYCHOLOGIE
Wijsbegeerte	Rijksuniversiteit Groningen	wo	http://www.rug.nl/bachelors/philosophy/
Wijsbegeerte	Erasmus Universiteit Rotterdam	wo	https://www.eur.nl/bachelor/opleidingen/wijsbegeerte/
Wijsbegeerte	Universiteit van Amsterdam	wo	http://www.uva.nl/onderwijs/bachelor/bacheloropleidingen/content/wijsbegeerte/wijsbegeerte.html
Wijsbegeerte	Vrije Universiteit Amsterdam	wo	http://bachelors.vu.nl/nl/opleidingen/wijsbegeerte/index.aspx
Wijsbegeerte	Radboud Universiteit Nijmegen	wo	http://www.ru.nl/opleidingen/bachelor/filosofie/
Wijsbegeerte	Tilburg University	wo	https://www.tilburguniversity.edu/nl/onderwijs/bacheloropleidingen/filosofie/
Wijsbegeerte	Universiteit Utrecht	wo	https://www.uu.nl/bachelors/wijsbegeerte
Wijsbegeerte	Universiteit Leiden	wo	http://www.studereninleiden.nl/studies/info/wijsbegeerte/
Biomedische wetenschappen	Universiteit Leiden	wo	http://www.studereninleiden.nl/studies/info/biomedische-wetenschappen/
Biomedische wetenschappen	Radboud Universiteit Nijmegen	wo	http://www.ru.nl/opleidingen/bachelor/biomedische-wetenschappen/
Biomedische wetenschappen	Maastricht University	wo	https://www.maastrichtuniversity.nl/nl/onderwijs/bachelor/bachelor-biomedical-sciences
Biomedische wetenschappen	Universiteit Utrecht	wo	https://www.uu.nl/bachelors/biomedische-wetenschappen

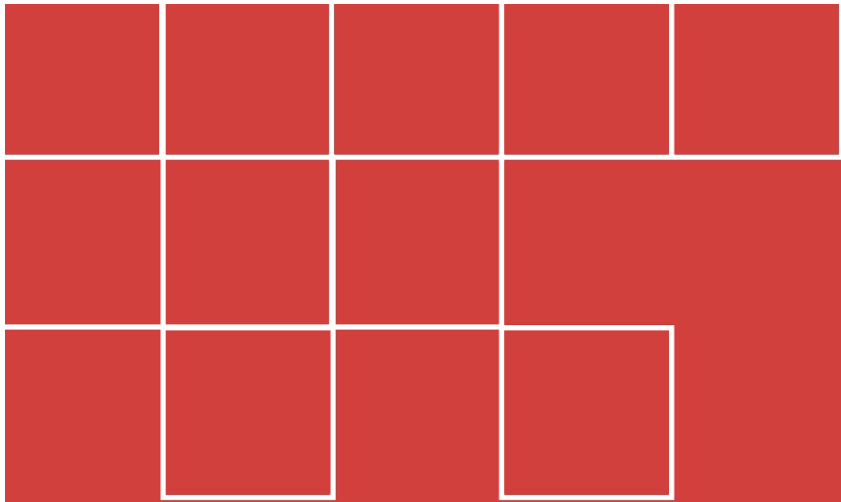

wetenschappen			
Biomedische wetenschappen	Universiteit van Amsterdam	wo	http://www.uva.nl/onderwijs/bachelor/bacheloropleidingen/content/bio-medische-wetenschappen/bio%E2%80%93medische-wetenschappen.html
Biomedische wetenschappen	Vrije Universiteit Amsterdam	wo	http://bachelors.vu.nl/nl/opleidingen/bio-medische-wetenschappen/index.aspx
Werktuigbouwkunde	Universiteit Twente	wo	https://www.utwente.nl/onderwijs/bachelor/opleidingen/mechanical-engineering/
Werktuigbouwkunde	Technische Universiteit Delft	wo	http://www.tudelft.nl/studeren/bacheloropleidingen/overzicht-opleidingen/werktuigbouwkunde/
Werktuigbouwkunde	Technische Universiteit Eindhoven	wo	https://www.tue.nl/studeren/tue-bachelor-college/bacheloropleidingen/werktuigbouwkunde/
Biologie	Wageningen University	wo	http://www.wur.nl/nl/Onderwijs-Opleidingen/Bachelor/BSc-opleidingen/BSc-Biologie.htm
Biologie	Rijksuniversiteit Groningen	wo	http://www.rug.nl/bachelors/biology/
Biologie	Radboud Universiteit Nijmegen	wo	http://www.ru.nl/opleidingen/bachelor/medische-biologie/
Biologie	Universiteit Leiden	wo	http://www.studereninleiden.nl/studies/info/biologie/bacheloropleiding/
Biologie	Vrije Universiteit Amsterdam	wo	Http://bachelors.vu.nl/nl/opleidingen/biologie/index.aspx
Biologie	Universiteit van Amsterdam	wo	http://www.uva.nl/onderwijs/bachelor/bacheloropleidingen/content/biologie/biologie.html
Biologie	Universiteit Utrecht	wo	https://www.uu.nl/bachelors/biologie
Lerarenopleiding Basisonderwijs	Hogeschool de Kempel	hbo	http://www.kempel.nl/Opleidingen/Volgtijd/Paginas/default.aspx
Lerarenopleiding Basisonderwijs	Stenden Hogeschool	hbo	https://stenden.com/opleidingen/pabo-opleiding-tot-leraar-basisonderwijs/
Lerarenopleiding Basisonderwijs	Katholieke Pabo Zwolle	hbo	https://www.kpz.nl/opleidingen/volgtijd/
Lerarenopleiding Basisonderwijs	Saxion	hbo	https://www.saxion.nl/studeren/kiezen_en_kennismaken/Studiekiezer/apo/lerarenopleiding-basisonderwijs/lerarenopleiding-basisonderwijs-pabo-vt-ens/
Lerarenopleiding Basisonderwijs	Viaa gereformeerde Hogeschool	hbo	http://www.viaa.nl/Studeren%20aan%20Viaa/Pabo.aspx
Lerarenopleiding Basisonderwijs	Iselinge Hogeschool	hbo	http://www.iselinge.nl/ih_nl/ih_volgtijd.php
Lerarenopleiding Basisonderwijs	Driestar hogeschool Gouda	hbo	https://www.driestar-educatief.nl/studeren/onze-opleidingen/hbo-opleidingen/pabo-volgtijd
Lerarenopleiding	Hogeschool Ipabo	hbo	https://www.ipabo.nl/ik-zoek-een-opleiding/lerarenopleiding-basisonderwijs/volgtijdopleiding/

Basisonderwijs			
Lerarenopleiding Basisonderwijs	Fontys Hogeschool	hbo	https://fontys.nl/leraar-basisonderwijs/
Lerarenopleiding Basisonderwijs	HZ University of Applied Sciences	hbo	https://hz.nl/opleidingen/leraar-basisonderwijs
Lerarenopleiding Basisonderwijs	Hogeschool Windesheim	hbo	https://www.windesheim.nl/studeren/opleidingen/onderwijs/lerarenopleiding-basisonderwijs/
Lerarenopleiding Basisonderwijs	Christelijke Hogeschool Ede	hbo	http://www.che.nl/nl-nl/studeren/leraar-basisonderwijs/voltijd
Lerarenopleiding Basisonderwijs	Marnix Academie	hbo	https://www.marnixacademie.nl/pabo-lerarenopleiding
Lerarenopleiding Basisonderwijs	Hogeschool Inholland	hbo	https://www.inholland.nl/opleidingen/leraar-basisonderwijs-pabo/voltijd/
Lerarenopleiding Basisonderwijs	Hanze Hogeschool	hbo	https://www.hanze.nl/nld/onderwijs/maatschappij/pedagogische-academie/opleidingen/bachelor/leraar-basisonderwijs-pabo
Lerarenopleiding Basisonderwijs	Thomas More Hogeschool	hbo	http://www.thomasmorehs.nl/studeren/voltijdopleiding.html
Lerarenopleiding Basisonderwijs	Zuyd Hogeschool	hbo	https://www.zuyd.nl/studeren/studieoverzicht/leraar-basisonderwijs
Lerarenopleiding Basisonderwijs	Hogeschool van Arnhem en Nijmegen	hbo	https://www.han.nl/opleidingen/bachelor/lerarenopleiding-basisonderwijs/vt/
Lerarenopleiding Basisonderwijs	Avans Hogeschool `s- Hertogenbosch	hbo	http://www.avans.nl/opleidingen/opleidingzoeker/leraar-basisonderwijs-breda-voltijd-bachelor/introductie
Lerarenopleiding Basisonderwijs	Hogeschool Leiden	hbo	https://www.hsleiden.nl/opleiden/opleidingen/leraar-basisonderwijs-pabo/index
Lerarenopleiding Basisonderwijs	Hogeschool Rotterdam	hbo	https://www.hogeschoolrotterdam.nl/opleidingen/bachelor/lerarenopleiding-basisonderwijs-pabo/voltijd/
Lerarenopleiding Basisonderwijs	Hogeschool Utrecht	hbo	https://www.studiekeuze.hu.nl/opleidingen/Leraar-Basisonderwijs-hu-pabo-Utrecht-en-Amersfoort
Lerarenopleiding	Hogeschool van Amsterdam	hbo	http://www.hva.nl/opleiding/pabo-hva/pabo-hva.html

Basisonderwijs			
Lerarenopleiding Basisonderwijs	NHL Hogeschool	hbo	https://www.nhl.nl/opleiding/voltijd/leraar-basisonderwijs-pabo
Lerarenopleiding Basisonderwijs	Haagse Hogeschool	hbo	https://www.dehaagsehogeschool.nl/opleidingen/bachelors/pabo-voltijd
Commerciële economie	Hogeschool Windesheim	hbo	https://www.windesheim.nl/studeren/opleidingen/economie-management-en-recht/commerciele-economie/
Commerciële economie	Hogeschool Leiden	hbo	https://www.hsleiden.nl/commerciele-economie
Commerciële economie	Avans Hogeschool	hbo	http://www.avans.nl/opleidingen/opleidingzoeker/commerciele-economie-breda-voltijd-bachelor/introductie
Commerciële economie	HZ University of Applied Sciences	hbo	https://hz.nl/opleidingen/commerciele-economie
Commerciële economie	Fontys Hogeschool	hbo	https://fontys.nl/Studeren/Opleidingen/Commerciele-Economie-voltijd.htm
Commerciële economie	Saxion	hbo	https://www.saxion.nl/studeren/kiezen_en_kennismaken/Studiekiezer/mim/commerciele-economie/commerciele-economie-vt-ens/
Commerciële economie	Hogeschool van Arnhem en Nijmegen	hbo	https://www.han.nl/opleidingen/bachelor/commerciele-economie/vt/
Commerciële economie	Hanze Hogeschool	hbo	https://www.hanze.nl/nld/onderwijs/economie/instituut-voor-marketing-management/opleidingen/bachelor/commerciele-economie
Commerciële economie	Hogeschool Utrecht	hbo	https://www.studiekeuze.hu.nl/opleidingen/Commerciele-Economie
Commerciële economie	Stenden Hogeschool	hbo	https://stenden.com/opleidingen/commerciele-economie/
Commerciële economie	NHL Hogeschool	hbo	https://www.nhl.nl/opleiding/voltijd/commerciele-economie
Commerciële economie	Haagse Hogeschool	hbo	https://www.dehaagsehogeschool.nl/opleidingen/bachelors/commerciele-economie-voltijd
Commerciële	Hogeschool Rotterdam	hbo	https://www.hogeschoolrotterdam.nl/opleidingen/bachelor/creative-marketing—sales/voltijd/

economie			
Commerciële economie	Hogeschool Inholland	hbo	https://www.inholland.nl/opleidingen/business-studies/voltijd/
Fysiotherapie	Zuyd Hogeschool	hbo	https://www.zuyd.nl/studeren/studieoverzicht/fysiotherapie/toelating#tab-iets-voor-jou
Fysiotherapie	Hogeschool van Arnhem en Nijmegen	hbo	https://www.han.nl/opleidingen/bachelor/fysiotherapie/vt/
Fysiotherapie	Avans Hogeschool	hbo	http://www.avans.nl/opleidingen/opleidingzoeker/fysiotherapie-breda-voltijd-bachelor/introductie
Fysiotherapie	Hogeschool Utrecht	hbo	https://www.studiekeuze.hu.nl/opleidingen/Fysiotherapie
Fysiotherapie	Hanze Hogeschool	hbo	https://www.hanze.nl/nld/onderwijs/gezondheid/academie-voor-gezondheidsstudies/opleidingen/bachelor/fysiotherapie
Fysiotherapie	Saxion	Hbo	https://saxion.nl/studeren/kiezen_en_kennismaken/Studiekiezer/agz/fysiotherapie/fysiotherapie_vt_ens/
Fysiotherapie	Hogeschool Leiden	Hbo	https://www.hsleiden.nl/fysiotherapie
Fysiotherapie	Fontys Hogeschool	Hbo	https://fontys.nl/Studeren/Opleidingen/Fysiotherapie-voltijd.htm
Fysiotherapie	Hogeschool Rotterdam	Hbo	https://www.hogeschoolrotterdam.nl/opleidingen/bachelor/fysiotherapie/voltijd/

Postadres:

Postbus 1335
3500 BH Utrecht

Bezoekadres:

Drieharingstraat 6
3511 BJ Utrecht

Contactgegevens:

030 231 6464
Lsvb@lsvb.nl